

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

DIVADELNÍ FAKULTA

Studijní program Dramatická umění

Studijní obor Alternativní a loutková tvorba a její teorie

TEZE DISERTAČNÍ PRÁCE

PROJEKTY OBŘÍCH LOUTEK

MgA. Jan Bažant

Vedoucí práce: Doc. Pavel Kalfus

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Přidělovaný akademický titul: PhD.

Praha, 2013

1. ÚVOD

Velikost obřích loutek určuje scéna, na které se pohybují, a jejich účinek stoupá s počtem diváků, kteří je mají možnost vidět a mohou tak být zasaženi sděleními, která zprostředkovávají. Tato práce si klade za cíl popsat a zhodnotit jednotlivé typy nadměrných loutek, které se objevily v projektu Echt Street Puppets, s ohledem na technologii, specifické využití a přesahy do dalších uměleckých oborů. Zároveň se zabývá využitelností obřích loutek v inscenační praxi a to jak na klasické scéně, Site specific projektu či karnevalového průvodu. Dalším aspektem, kterým se práce zabývá, je vzájemné ovlivňování technologie a kreativního procesu a jejich další vztah k praktickému výstupu, což je v tomto případě interakce loutky s divákem. Zhodnotím zde zkušenosti a technologické poznatky z workshopů obřích loutek, které jsme pořádali v Evropě a v Asii.

Na základě poznatků z této spolupráce se pokusím popsat motivaci k vytváření nadměrných loutek a jejich prezentaci ve veřejných prostorech. Také se dotknu otázky praktické realizace, financování tohoto druhu pouličního divadla. Jelikož z jeho podstaty vyplývá, že na jeho zhlédnutí nelze prodávat vstupenky, je zcela závislé na dotacích, grantech, sponzorských darech či mecenáších. Zde vedle sebe stavím současnou roli motivace této podpory v

historickém a kulturním kontextu.

Nedílnou součástí disertační práce je reflexe a obsáhlá obrazová dokumentace mého projektu obřích loutek Echt Street Puppets, ve kterém jsme spolu s MgA Lukášem Kuchinkou během pěti let jeho trvání vyvinuli pět generací obřích loutek. Na jejich vývoji budu demonstrovat postup motivace k pokračování projektu a technologický posun dosažený díky kombinaci evropských a asijských tradičních postupů a především díky odlišnému charakteru dostupných materiálů.

2. VLADAŘI, BOHOVÉ A VESELÍ BLÁZNŮ. Obří loutky ve světové náboženské, kulturní a politické tradici

V divadelním představení v klasickém slova smyslu je divák připraven na pohodlné vnímání toho, co přijde. V ideálním případě se divák stává účastníkem hry, partnerem, spojencem tvůrce. V zásadě je podstatný fakt, že je účastníkem divadelního představení dobrovolně, dokonce za možnost být přítomen zaplatil vstupné. Chce být „klamán“ a proto posuzuje dočista jiná kritéria představení. Na ulici tomu tak není, máme zde co dělat s publikem mimořádně nedůvěřivým, zaměstnaným, neustále se měnícím protože procento diváků které se nám podaří zaujmout je poměrně nízké. Proto je nutné využít všech prostředků k udržení pozornosti diváka, k získání

pokud možno co největšího počtu dalších diváků.

2.1 Římský triumf a multikulturalismus v Berlíně

Idea antického římského triumfu jako oslavy vojenské moci státu byla s pomocí nejnovějších technologií obnovena v Hitlerově Německu. Tato zkušenost tuto zemi zásadně ovlivnila. V opozici k prohlášení Angely Merkelové z roku 2010 o totálním selhání multikulturní politiky ve Spolkové republice Německo, zde již patnáct let jednotlivá etnika prezentují svou jedinečnost, jak národnostní tak kulturní a sociální na akci nazvané „Festival der Kulturen.“ Od roku 2008 tu českou kulturu prezentuje náš projekt obřích loutek Echt Street Puppets.

2.2 Středověké alegorie a Loutková Intervence při demonstracích proti MMF

Tradice průvodů a procesí, které využívaly mimo jiné obrovské loutky, byla velice silná již v evropském středověku. O síle loutek v dnešní společnosti svědčí zdokumentovaný fakt, že se policie při pouličních protestech primárně soustředí na zničení demonstrujících obřích loutek.

2.3. „Entrées solennelles“ a podivuhodná cesta pánů

Petra Bendla a Pavla Béma do 14. století

Středověké vstupy panovníka do města, „entrées solennelles,“ dávaly prostor k přednesení požadavků poddaných. Tato středověká tradice pokračovala i v novověku, ale s nástupem absolutní vlády byl zrušen dialog mezi panovníkem a jeho poddanými. Důsledky jsou patrné do dnešních dnů. V roce 2008 jsem se jako výtvarník obřích loutek podílel na obnovených královských průvodech z Prahy na Karlštejn. Byla tehdy vytvořena ideální příležitost nadnést ožehavé otázky a témata k diskuzi, ale pouze v Černošicích této příležitosti skutečně využili. Což patrně něco vypovídá o současné české společnosti, která vnímá spektakly, obří loutky a kulturu obecně především jako něco předem určeného k pasivní konzumaci.

3. HLEDÁNÍ ZTRACENÝCH RITUÁLŮ.

Obří loutky v současném světě

3.1 Síla loutek politické pouliční divadlo druhé poloviny dvacátého století

Počátek novodobého rozmachu pouličních spektaklů leží v sedmdesátých letech devatenáctého století ve Francii. Události z května 1968 přivádějí pozornost k veřejnému prostoru jako svobodnému místu vyjádření, byť i násilnou formou. Přinášejí potřebu

umělců ukázat ulici jako místo života, místo existencionálního vyjádření spíše než prostor k politickému protestu. Na této úrodné půdě vznikají nové směry čerpající z tradičních slavností jako svátky bláznů, karnevaly, vyvíjí se formy nového cirkusu. Vzniká řada divadelních společností La Fura dels Baus, Comediants ve Španělsku, Théâtreacide, Ritacalfoul ve Francii zabývajícími se intervencí do veřejného prostoru.

3.2 Royal de Luxe - magie obrů a manipulace davu

Představení francouzské společnosti „Royal de Luxe“ režiséra Jean Luc Courcoult a výtvarníka a konstruktéra Francoise Delaroziera (1987-2004) se vyznačují jednoduchou linkou, okouzlením světem Jules Vernea, a přiznanými technicko-manipulačními prvky které jsou součástí designu loutky. Radikální politický přístup se časem u nově vznikajících společností vytrácí spolu se změnami ve společnosti. Toto politické volání po alternativě, svobodě v umění a po změnách ve společnosti nezůstává bez odezvy, ač je již apolitické, zůstává stále stejně radikální.

3.2 Nové rituály – Mutoid Waste Co. a Burning Man

V osmdesátých letech dvacátého století vznikají skupiny, které svojí tvorbou i životním stylem nahradily politický boj za změnu ve společnosti vytvářením alternativní reality. Britští Mutoid Waste Company vytvářejí loutky a objekty vyrobené ze šrotu a předvádějí v nepoužívané budově autobusového depa na londýnském Kings Cross postapokalyptické industriální performance. Koncem osmdesátých let byli Mutoids spolu s dalšími tlakem policie provádějící neustálé razie vytlačeni z Británie a vydávají se na dnes již legendární pouť do zmytizovaného státu Goa na Indickém pobřeží.

3.4 Počátek nové evoluce – plážová zvířata Theo Jansena

Holandský umělec Theo Jansen se ve své práci zabývá přesahy technologie a umění. Světovou proslulost získal jako tvůrce umělého života, „plážových zvířat“ holandsky „Strandbeest“. Tyto obrovské konstrukty vyráběné z plastových trubek berou energii z větru a Jansen se od roku 1990 věnuje jejich soustavné evoluci. Jeho dílem se vine parodická linka sebeironie a nadsázky. Na divadle platí obecně jiné fyzikální zákony, loutka má jiné proporce než člověk. Příliš věrná nápodoba reality je spíš matoucí než přínosná. Proto tedy není na škodu oprostít se od původní hmoty a hledat její substituci v hmotě, která se pouze zdá být původním materiálem.

4. KREATIVITA A TECHNOLOGIE.

Obří loutky Echt Street Puppets

4.1 Typologie loutek Echt Street Puppets

Loutky Echt Street Puppets se dají rozdělit do tří kategorií, podle jejich funkce v představení potažmo jejich velikosti. První nejmenší, nejmobilnější a tedy nejvíce schopnou interakce s divákem je kategorie krosnových loutek. Druhou kategorií jsou loutky pracovně přezdívané majáky, jsou to loutky s ocelovou trojúhelníkovou základnou, která nese osu vysokou kolem čtyř metrů. Největším typem loutek ze stáje Echt Street Puppets jsou Loutky voděné třemi až čtyřmi vodiči. Základem je ocelový či dřevěný podvozek, umožňující sezení pro vodiče hlavy. Ruce jsou voděné pomocí bambusových tyčí zespodu jako javajky. Pod sukni loutky je schován řidič, který u smrtky zároveň vodí hlavu.

4. 2 Reflexe projektu Echt Street Pupets

Projekt obřích loutek Echt Street Puppets vznikl a dále se vyvíjel díky velice různorodým impulsům, který mnohdy přicházely z velmi vzdálených končin jako je Taiwan. Na základě těchto zkušeností plánujeme projekt Magnificent Puppet Monsters, představení rozkročené mezi formou varieté, cirkus, pouliční

performance a klasickou divadelní podívanou. Cílem tohoto projektu je představení o vztahu člověka a stroje, které člověku slouží, ale zároveň již zcela určují a řídí naše životy. Naším záměrem je znázornit tento technický svět pomocí mechanických loutek, jejichž technologie je v poměru k již zcela běžným přístrojům denní potřeby, které nás obklopují velice archaická.

5. ZÁVĚR

Tato práce nebyla dějinami obřích loutek. Jak už název práce napovídá, nešlo mi o popis a historickou analýzu všeho, co se na poli obřích loutek uskutečnilo. Zajímaly mne projekty, záměry a jejich ideové pozadí. Z historie obřích loutek jsem si proto vybíral pouze to, co považuji za dnes aktuální. Ze současných umělců jsem vybíral ty, jejichž dílo může přinést nové pohledy na problematiku obřích loutek ve veřejném prostoru.

Loutky Echt Street Puppets považuji za nedílnou součást této práce, nejen jejich fyzickou podobu, ale především jejich vývoj v čase. Mé působení na DAMU výrazně ovlivnilo projekt Echt Street Puppets. V rámci přípravy přednášek pro studenty DAMU jsem se dostával k výrazným inspiračním zdrojům, reflexe mé vlastní práce mi zároveň umožnila vidět vlastní tvorbu v kontextu světových trendů.

Praxe s produkcí Echt Street Puppets, kterou jsem nikdy neměl

v úmyslu dělat, ale kterou jsem musel zažít, mne utvrzuje v přesvědčení, že takový způsob projektového divadla, jaký vzniká na Katedře alternativního a loutkového divadla DAMU, je velice přínosný. Prolínání jednotlivých profesí je v takovém druhu projektů, jako jsou Echt Street Puppets nezbytností. Při pohledu zpět jsou slepé cesty, kterými projekt prošel, zcela nezbytnou a užitečnou zkušeností.

Zkoumání fenoménu obřích loutek v kontextu práce na projektu Echt Street Puppets i v kontextu světové kultury obecně mne dovádí k závěru, že loutka je především médiem. A to médiem, které působí především svou vizuální formou. Pokud je divadlo jednání, přestává být performance obřích loutek ve veřejném prostoru divadlem v pravém smyslu slova. Protože je umělecký prožitek delegován především na vizuální stránku, ať již z důvodů vynucených formou průvodu či samotnou povahou loutky jako uměleckého objektu, balancuje už na pomezí výtvarného umění a divadla.

Loutka, jako každé médium, je předurčena k přenášení sdělení. Podstatné na tomto procesu je to, co je cílem tohoto sdělení. Obří loutka je médiem schopným přenést toto sdělení přímo a to poměrně velkému počtu lidí zároveň. Loutkám, jakožto médiu, dodává obrovskou sílu fakt, že percepce probíhá kolektivně a to přímo na ulici, v reálném světě, že je konfrontována s prostředím známým z mnoha všedních situací. V tom se s loutkami nemohou ani

v nejmenším měřit zprostředkovaná média, která fungují pouze ve svém vlastním či dokonce virtuálním prostoru. Naplnění této základní funkce může být ve výsledku pobavení publika, ale k plnému využití tohoto potenciálu dojde pouze tehdy, pokud je cílem provést diváka určitým obřadem. Obřadem, který v nás zanechá stopu, která může napomoci k poznání nás samotných i světa kolem nás.